

สภาพสังคมและบทบาทของนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7

ความเคลื่อนไหวของสภาพสังคมตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ถึงสมัยรัชกาลที่ 7

คานการเมืองและเศรษฐกิจ การปกครองของไทยในอดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาเป็นแบบราชอาณาจักร มีลักษณะรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางคือเมืองหลวง อำนาจของรัฐมีมากเฉพาะในบริเวณที่ใกล้ศูนย์กลาง ในบริเวณที่ห่างออกไปอำนาจของรัฐก็ค่อย ๆ ลดน้อยลงไปตามลำดับ¹ วิธีการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในราชอาณาจักรได้รับแบบแผนมาจากอินเดียและเขมร² ปกติอำนาจการปกครองจะตกอยู่กับบุคคลคนเดียวหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มเล็กในหมู่ชนชั้นสูง คือพระมหากษัตริย์ และในบางคราวพระมหากษัตริย์รวมใช้อำนาจกับขุนนาง³ ในทางปฏิบัติอาจถือได้ว่า อำนาจทางการเมืองนี้ต้องแบ่งปันกับกลุ่มขุนนาง ตัวอย่างเช่น คณะเสนาบดีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดีในเวลาต่อมาการปกครองดั้งเดิมของไทยแบบรวมอำนาจต้องถูกสั่นคลอนด้วยอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกที่แผ่ขยายเข้ามาในเอเชีย อันเป็นผลจากการแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมเพื่อขยายอิทธิพลและผลประโยชน์ทางด้านการทหาร เศรษฐกิจการค้าและทางวัฒนธรรม ในที่สุดไทยต้องยอมตกลงทำสนธิสัญญาฉบับแรกกับ

¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "สังเขปประวัติศาสตร์การเมืองไทย," ใน รัฐศาสตร์ 14 (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515), หน้า 64.

² รอง ศยามานนท์, ม.ร.ว. สุนทรชาติ สวัสดิ์กิจกุล และม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2500), หน้า 7-8.

³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "สังเขปประวัติศาสตร์การเมืองไทย," ใน รัฐศาสตร์ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์แอส, 2519), หน้า 240.

อังกฤษในปี พ.ศ. 2369¹ นับเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงการปรับตัวของไทยโดยยอมรับอำนาจจากมหาอำนาจตะวันตกอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก หลังจากที่เคยมีนโยบายยึดมั่นความสัมพันธ์ต่อกันมาก่อน พฤติกรรมดังกล่าวของไทยเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในสมัยต่อมาที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกที่มีต่อสังคมไทย

การทดลองทำสนธิสัญญาเบาริงในสมัยรัชกาลที่ 4 ในปี พ.ศ. 2398 มีผลให้ระบบการค้าผูกขาดของพระมหากษัตริย์ไทยโดยพระคลังสินค้าต้องสิ้นสุดลง ทำให้สิทธิพิเศษสำหรับขุนนางตลอดจนข้าราชการชั้นสูงต้องยกเลิกไป กลายมาเป็นการค้าแบบเสรี เนื่องจากตามข้อตกลงอนุญาตให้พ่อค้าเอกชนทำการค้าเสรีโดยเสียภาษีขาเข้าร้อยละ 3² อันเป็นรากฐานของการเกิดขึ้นของชนชั้นกลาง³ที่เขามามีบทบาทมากขึ้นในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในสมัยต่อมา แทนที่ชนชั้นสูงจะมีบทบาทผูกขาดแต่เพียงฝ่ายเดียว เช่นในอดีต

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงภัยจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่แพร่ขยายเข้ามากว้างขวางมากขึ้นในเอเชีย จึงทรงเห็นความจำเป็นที่ไทยจะต้องปฏิรูปสังคมในทุก ๆ ด้าน เพื่อพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง เป็นการป้องกันกาช้ อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจตะวันตกทางหนึ่ง พระองค์จึงได้ทรงดำเนินนโยบายด้านการ

¹ เหตุผลที่ไทยยอมทำสัญญากับอังกฤษนั้นอาจเป็นเพราะว่าไทยกลัวอำนาจของอังกฤษเนื่องจากในปีเดียวกันนั้น อังกฤษสามารถชนะพม่าในสงครามครั้งแรก

โปรดดู สดใส ชันติวรพงศ์, ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก (พระนคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517), หน้า 12.

² เจ. เอฟ. เคลย์, การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยามและพม่า แปลโดย อมร โสภณวิเศษรัฐศาสตร์ และ เอกวิทย์ ณ ถลาง (พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 20.

³ ชนชั้นกลางในที่นี้ หมายถึง คนสามัญกลุ่มใหม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เนื่องจากทำการค้าในระบบการค้าเสรี รวมทั้งคนสามัญที่มีการศึกษาอยู่ในระดับดีในเวลาต่อมา อันเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มขุนนางและไพร่ ซึ่งเป็นคนสองกลุ่มที่มีมาแต่เดิม

โปรดดู ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ผู้รวบรวม, เศรษฐกิจไทย โครงสร้าง ปัญหา และนโยบาย (กรุงเทพมหานคร : สมาคมเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 91-97.

เมืองการปกครองของไทยเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ด้วยการปรับสภาพสังคมไทย จากสังคมแบบจารีตประเพณีให้สามารถเข้ากันได้กับระบบแบบใหม่ของตะวันตก

ด้านการปกครองได้มีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากรัฐอาณาจักรมาเป็นแบบรัฐชาติ อย่างแท้จริง¹ เพราะระบบการปกครองแบบกินเมืองไม่เหมาะสมอีกต่อไป กรุงเทพฯ จึง กลายเป็นศูนย์กลางที่มีอำนาจสูงสุด ได้เริ่มส่งข้าราชการจากส่วนกลางออกไปปกครองบรรดา หัวเมืองต่าง ๆ ทั้งหมดโดยตรง เป็นการปกครองแบบเทศาภิบาล ทั้งนี้เป็นการป้องกันการ แยกตัวของบรรดาหัวเมืองไปพึ่งอิทธิพลของชาติตะวันตก

นอกจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองในส่วนกลางด้วย คือ เปลี่ยนจากการมีบทบาทร่วมกันในการใช้อำนาจระหว่าง พระมหากษัตริย์กับขุนนาง มาเป็นพระมหากษัตริย์มี อำนาจสูงสุดในการปกครองแต่ฝ่ายเดียว อันเป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบภาษี การคลัง และการจัดตั้งสถาบันใหม่ ๆ เช่น กระทรวง 12 กระทรวง เป็นต้น² ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเมืองการปกครอง แบบใหม่ตามแบบตะวันตก ได้มีการตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นในปี พ.ศ. 2416 เพื่อเป็นที่ รวบรวมผลประโยชน์จากการเก็บภาษีอากรของหน่วยราชการต่าง ๆ รวมทั้งรับผิดชอบการจ่าย เงินเดือนในอัตราที่แน่นอนให้แก่ข้าราชการฝ่ายพลเรือนและทหารเฉพาะในส่วนกลาง แทนการ จ่ายเบี้ยหวัดและเงินปี อันเป็นก้าวแรกที่ขยับเค็ดระบบกินเมือง³ การปรับปรุง รูปแบบการปกครองนี้ได้วางรากฐานระบบราชการ ซึ่งถือเป็นกลจักรใหญ่ในการบริหาร

¹ เริ่มใช้คำว่าชาติเป็นครั้งแรก มีอาณาเขตรัฐที่แน่นอน และมีเส้นปักปันเขตแดน รวมทั้งมีการรวมอำนาจการปกครองไว้ที่ศูนย์กลางอย่างแท้จริง อันเป็นการใช้ระบบรวม อำนาจแทนระบบกระจายอำนาจ

โปรดคุณ เชน บุนนาค, "การปกครองแบบเทศาภิบาล," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 4 (ธันวาคม-กุมภาพันธ์ 2509-2510).

²ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "สังเขปประวัติศาสตร์การเมืองไทย," ใน รัฐศาสตร์ 14, หน้า 68.

³วิลาสวงศ์ พงสะบุตร, ประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 72.

บ้านเมือง นับแต่นั้นไป พระมหากษัตริย์จะทรงใช้พระราชอำนาจโดยอาศัยกลไกข้าราชการ
เทากับเป็นการหนุนเสริมความสำคัญแก่ข้าราชการในกระทรวงต่าง ๆ คตินิยมของคนไทย
ในเวลาต่อมาจึงยกย่องข้าราชการเป็นคนที่อยู่ข้างจะพิเศษกว่าคนธรรมดาสามัญ

อย่างไรก็ดีแม้ว่าจะได้มีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ.
2435 แล้วก็ตาม ต่อมาก็ได้เกิดกระแสการเรียกร้องและเคลื่อนไหวเพื่อให้เปลี่ยนแปลง
ระบอบการปกครองไปเป็นแบบประชาธิปไตยตามอย่างประเทศตะวันตก สาเหตุสำคัญ
เกิดจากบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และบุตรหลานของขุนนางผู้มั่งคั่งรวมทั้งนักเรียนทุน
เล่าเรียนหลวงบางคน ซึ่งได้รับโอกาสดีกว่าคนอื่น ๆ เดินทางไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ
เมื่อกลับมาจึงได้คิดเลียนแบบที่จะให้ไทยมีกรปกครองตามแบบอารยะประเทศในตะวันตก
บ้าง ได้แสดงบทบาททางการเมืองในลักษณะใหม่คือบทบาทแรกได้กราบบังคมทูลความเห็น
ให้จัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน พ.ศ. 103 (พ.ศ. 2428) ผู้ที่กราบบังคมทูล
เสนอเป็นนักเรียนไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาที่อังกฤษ คนกาวหนากลุ่มนี้เห็นว่าจักรวรรดินิยม
ได้เข้ามาคุกคามมาก ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงอาจจะทำให้ไทยตกเป็นเมืองขึ้นได้¹ คนกาวหน้า
รุ่นใหม่ได้เคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยตั้งแต่นั้นมา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.
2453 กลุ่มกาวหน้ารุ่นใหม่ที่มีการศึกษาได้มีพลังมากขึ้น เหตุการณ์ ร.ศ. 130 เป็นการ
แสดงออกถึงความเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งนับเป็นครั้งแรก
ที่สามัญชนคิดเรียกร้องขอเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้ประชาชนมีประชาธิปไตยเหมือน
ประเทศที่เจริญแล้วในเวลานั้น โดยให้เมืองไทยมีรัฐสภาและพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ได้

---

¹ รัชอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา วรรณสุต (รวบรวม), เอกสารการเมือง
การปกครองของไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518),
หน้า 37-81.

กฎหมาย¹ แต่คณะผู้ก่อการกระทำกรไม่สำเร็จ ในที่สุดเมื่อได้มีการไต่สวนคดีแล้ว มีผู้ต้องหาศีกษภฏ ร.ศ. 130 ถูกจำคุกรวมทั้งสิ้น 25 คน

ในปี พ.ศ. 2468 ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ เป็นระยะที่เศรษฐกิจกำลังตกต่ำอยู่ในขั้นเสื่อมทรามมาก อันเป็นผลสืบเนื่องจากผลสะท้อน ของเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในทางทำนุ บำรุงศิลปะในสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น โขน ละคร คอนเสิร์ต และวรรณกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ ในปีที่ไทยประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมันคือ พ.ศ. 2460 ได้เกิดน้ำท่วมเรือกสวน ไร่นา ของราษฎรเสียหาย² พระองค์จึงทรงใช้พระราชโอรสชายแก่ไขโดยวิธีประหยัดภายใน บ้านเมืองเอง เพราะไม่อาจพึ่งพาชาติใดได้ นอกจากนั้นเซอร์เอ็ดเวิร์ด คุก ซึ่งเป็นที่ ปรีกษาการคลังในสมัยนั้นได้ถวายความเห็นให้ตัดทอนรายจ่ายในแบบ "ดุลยภาพ" คือจัด คนและงานให้สมดุลกัน ตำแหน่งราชการใดเกินความจำเป็นก็ให้ยุบตำแหน่งนั้นเสีย ปรับอัตราเงินเดือนให้ต่ำลง และปลดข้าราชการออกรับพระราชทานบำนาญ³ ซึ่งพระองค์ทรงปฏิบัติตาม รวมทั้งโคตรพระราชบัญญัติเก็บภาษีอากรเพิ่มขึ้นอีก เช่น

¹มูลเหตุสำคัญของการเกิดกบฏ ร.ศ. 130 เนื่องจากเกิดความไม่พอใจใน หมุ่ทหารหนุ่มในการบริหารงานภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยเฉพาะในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้ระบอบอุปถัมภ์ ที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหา สำคัญอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำค่าสูงของประชาชน โดยไม่เชื่อว่าระบอบดังกล่าวจะนำ ประเทศไปสู่ความเจริญทัดเทียมอารยะประเทศได้ รวมทั้งไม่พอใจ "กองทหารเสือป่า" ที่รัชกาลที่ 6 ตั้งขึ้นเข้าช้อนกับทหารและพระราชกรณียวัตรบางประการของพระองค์

โปรดคุณ แถมสุข นุ่มนนท์, ขบวนการ ร.ศ. 130 (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 12-15 (เอกสารอัดสำเนา).

²เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, ปฏิวัติ 2475 (พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพินิจ, 2514), หน้า 60.

³บุบผา คุ้มมานนท์, ประวัติศาสตร์ไทย (อยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2519), หน้า 80.

ภาษีที่ดิน ภาษีหลังคาเรือน และภาษีเงินเคื้อน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง

นโยบายแก้ไขดังกล่าวได้ผลดีเพียงในระยะสั้นเท่านั้น แต่ในระยะยาวแล้วกลับสร้างความไม่พอใจให้กับทุกฝ่ายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในหมู่นักวิชาการซึ่งต้องวางงานเป็นจำนวนมาก การปลดข้าราชการก็มีได้เป็นไปอย่างยุติธรรมเสมอหน้ากัน ผู้ที่ถูกปลดส่วนมากเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ทำให้ข้าราชการทั่วไปทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนที่ได้รับการศึกษาและอิทธิพลอารยธรรมตะวันตกมีความเห็นว่รัฐบาลขาดการวางแผนที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาว¹ นอกจากนั้นเมื่อรัฐบาลตราพระราชบัญญัติเก็บภาษีเพิ่มขึ้นอีกหลายอย่าง ประชาชนซึ่งได้รับผลกระทบกระเทือนจากเศรษฐกิจตกต่ำอยู่แล้วจึงเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น

ผลจากความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้รายได้แผ่นดินซึ่งเคยมี 104 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2472 ลดลงเหลือเพียง 78.9 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2473² และตามสถิติระหว่างปี พ.ศ. 2474-2475 รายได้ของประเทศมี 78, 948, 233 บาท แต่รายจ่าย 87, 482, 123 บาท คือรายจ่ายเกินรายรับ³

สภาพความไม่พอใจดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางอยู่แล้วทั้งในบรรดาข้าราชการและประชาชน ประกอบกับกลุ่มปัญญาชนคนรุ่นใหม่หรือ "คณะราษฎร" ไม่พอใจปัญหาอื่น ๆ ด้วย เช่น การปกครองและสถานะทางสังคม เพราะสภาพการปกครองแบบเดิมในระบบเจ้าขุนมูลนายและระบบเชื้อพระวงศ์ยังคงจำกัดความเจริญเติบโตและความ

¹ วิชาสงศ์ พงศบุตร, ประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 91-92.

² สมุท สุวัทษก, 26 การปฏิวัติไทยและรัฐประหารสมัย 2489-2507 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรุงธน, 2507), หน้า 235.

³ โรเบิร์ต บี. โจนส์ และรุจิรา ซี. เมนคิโอนส์, ผู้รวบรวม, ประมวลความเรียงเบ็ดเตล็ด เล่ม 2 (นิวยอร์ก : โครงการเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยคอร์เนล, 1969), หน้า 89.

กาวหน้าของคนรุ่นใหม่อยู่ ทั้ง ๆ ที่คนรุ่นใหม่ก็มีการศึกษาอย่างดี ความขัดแย้งดังกล่าว จึงนำไปสู่การปฏิวัติในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พลตรีประยูร ภมรมนตรี คณะผู้ก่อการคนสำคัญคนหนึ่งใน "คณะราษฎร" ได้กล่าวถึงมูลเหตุสำคัญในการทำการปฏิวัติว่า เกิดจาก

ความปรารถนาที่จะขจัดระบบเจ้าขุนมูลนาย รวมทั้งจารีตประเพณีที่ล้าหลังเก่า ๆ และพยายามก่อให้เกิดการปฏิวัติทางสังคมใหม่คิดไปจากเดิม. . . ความจริงมีอยู่ว่า คณะราษฎรต้องการเลิกลมระบบชนชั้นในหมดไปจากเมืองไทย และต้องการจะพิสูจน์ให้เห็นว่าสามัญชนก็มีความสามารถทัดเทียมกับพวกเจ้า. . . อนุชนรุ่นหลังจะต้องการเห็นการปฏิวัติ 2475 เป็นการปฏิวัติครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยซึ่งมีลักษณะของการต่อสู้ทางความคิดและหลักการ "ประชาธิปไตย" ไม่ใช่เป็นการแย่งชิงอำนาจจากคนปกครองเฉย ๆ อย่างเช่นสมัยอยุธยาหรือสมัยต่อมา¹

อย่างไรก็ดีแม้ว่า "การปฏิวัติ 2475" จะสามารถเปลี่ยนการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญก็ตาม แต่มีข้อน่าสังเกตว่าในความเป็นจริงแล้ว "การปฏิวัติ 2475" มิได้ประสบความสำเร็จ ความล้มเหลวของกลุ่มคนกาวหน้าซึ่งเป็นคณะผู้ก่อการเนื่องมาจากการที่เคยอยู่ภายใต้การจำยอมต่อรัฐเสมอมา ดังนั้นจึงขาดฐานสำคัญทางสังคมและเศรษฐกิจ กลุ่มขุนนางเก่าเมื่อถูกขับออกจากอำนาจก็มีกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนเข้ามาแทนที่ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงมิใช่การปฏิวัติทางสังคม เพียงแต่มีการแทนที่กันระหว่างข้าราชการกลุ่มใหม่กับกลุ่มเก่าในโครงสร้างเดิม ข้าราชการแบบเดิม² แต่กระนั้นก็ตามภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ได้มีความคลี่คลายทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพการมีสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

¹โปรดดูรายละเอียดใน กมล สมวิเชียร, "การปฏิวัติของสามัญชน," ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (มิถุนายน 2515) : 31-32.

²เซเคียส พัดด์, "กลุ่มกาวหน้าในประวัติศาสตร์ไทย," แปลโดย วรวิทย์ เจริญเลิศ ใน จุลสารโครงการทวารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2519) : 122.

กานสังคม วัฒนธรรมและการศึกษา

ลักษณะสำคัญของสังคมไทยคือมีการแบ่งชนชั้นทางสังคมแต่ไม่เคร่งครัดตายตัว กล่าวคือแม้ว่าจะมีชนชั้นผู้ดี ชุณนางและไพร่ แต่กลุ่มคนที่จัดเป็นชนชั้นไพร่ฟ้าของสังคมเจ้านาย หรือขุนนางอาจสามารถเปลี่ยนฐานะความเป็นอยู่ของตนได้ภายในชั่วอายุคน ๆ เดียว และนอกจากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่งมีระบบราชการ เป็นเครื่องมือสำคัญ จะมีอำนาจและอิทธิพลครอบคลุมชีวิตคนไทยแล้ว สถาบันศาสนาพุทธก็เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตคนไทยมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันในการสร้างระบบความเชื่อของประชาชน ในความยิ่งใหญ่ของอำนาจและความเชื่อทางศาสนาซึ่งไม่ใช่ความเชื่อทางศาสนาพุทธที่แท้จริงและบริสุทธิ์ หากเป็นความเชื่อแบบชาวบ้านรวมเข้ากับความเชื่อในไสยศาสตร์ และความเรนลับของโลกและจักรวาลซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ อันถือเป็นลักษณะสังคมแบบจารีตประเพณีของไทย

การศึกษาดั้งเดิมของไทยมีลักษณะเด่น 2 ประการคือ การศึกษาในวังและการศึกษาในวัด อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างกันในโอกาสของชนชั้นขุนนางและไพร่ เพราะการศึกษาในวังเป็นการศึกษาของชนชั้นสูง คือพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นสูง เป็นการศึกษเพื่อเตรียมเป็นชนชั้นนำและผู้ปกครองต่อไป ส่วนการศึกษาในวัดนั้นเป็นการศึกษาสำหรับประชาชนสามัญทั่วไป และถ้าเป็นบุตรหลานของข้าราชการหรือเป็นเครือญาติกับขุนนางคนใดคนหนึ่งก็อาจเข้ารับราชการในวัดด้วยการบวชเรียนแล้วค่อยถวายตัวแก่พระมหากษัตริย์เข้ารับราชการภายในวัง² สำหรับสตรีชาวบ้านโดยทั่วไปไม่ได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนแต่อย่างใด และสำหรับสตรีชั้นสูงก็มักนิยมเล่าเรียนวิชาอันเชื่อกันว่าเป็นกิจของสตรี คือวิชาการครัวเรือนและเย็บปักถักร้อย

¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 238.

²วิลาสวงค์ พงศะบุตร, ประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 106.

สภาพสังคมและวัฒนธรรมของไทยค่อย ๆ ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ทันสมัยเข้ากับไค้กับวัฒนธรรมตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 เช่น เปลี่ยนวัฒนธรรมการแต่งกายไปแต่งแบบฝรั่ง เลิกประเพณีการหมอบคลานเข้าเฝ้า ยกเลิกประเพณีห้ามราษฎรเข้าเฝ้า เวลาเสด็จพระราชดำเนิน ยกเลิกจารีตนครบาลซึ่งเป็นวิธีพิจารณาคดีที่ใช้วิธีทารุณ เป็นต้น ส่วนค่านิยมสตรีที่ไม่เป็นธรรมนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า กฎหมายหย่าร้างที่ผู้ชายมีสิทธิฟ้องหย่าได้แต่ฝ่ายเดียวนั้น ทำให้สตรีเป็นฝ่ายเสียเปรียบ จึงทรงโปรดให้แก้ไขให้สตรีมีสิทธิฟ้องหย่าได้ด้วย อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้สตรีในราชสำนักได้มีโอกาสศึกษาภาษาอังกฤษจากสตรีในคณะมิชชันนารีอีกด้วย¹ นับเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีได้รับการศึกษาชั้นสูงได้เป็นครั้งแรก แม้จะเฉพาะสตรีในราชสำนักก็ตาม นอกจากนั้นพระองค์ยังได้ทรงจ้างชาวอังกฤษมาเป็นครูถวายพระอักษรพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบรมมหาราชวัง และมีการส่งข้าราชการไปศึกษาและปฏิบัติงานในต่างประเทศอีกด้วย เพื่อนำวิชาการสมัยใหม่มาปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ ด้านสามัญชนก็นิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในสำนักของมิชชันนารีเช่นกัน จนมีการตั้งโรงเรียนแยกจากวัดเป็นครั้งแรก

ในรัชสมัยนี้ได้มีการพิมพ์หนังสือต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีได้พิมพ์หนังสือวรรณคดีไทยและเรื่องแปลออกจำหน่ายเป็นครั้งแรก ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสอ่านหนังสือมากยิ่งขึ้น ต่อมาพระองค์ทรงโปรดให้ตั้งโรงพิมพ์หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง พิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์แพร่หลายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งหนังสือที่มีเนื้อหาทางวรรณกรรมเช่น วิจารณ์ฎา ทวีปัญญา ลัทธิวิทยาและถลลวิทยา เป็นต้น สมัยนี้มีหนังสือรายต่าง ๆ ออกเผยแพร่อีกตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2453 ถึง 54 รายการ มีหนังสือพิมพ์รายวัน 14 ฉบับ รายสัปดาห์ 14 ฉบับ (เป็นภาษาอังกฤษประเภทละ 6 ฉบับ) รายกึ่ง 7 ฉบับ และรายเดือน 19 ฉบับ

¹ วิชาสงศ์ พงศบุตร, ประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 278.

003676

เป็นภาษาไทยทั้งหมด¹

การศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใฝ่พระทัยในการศึกษาประการหนึ่ง เพราะในสมัยของพระองค์ชาติมหาอำนาจตะวันตกได้เร่งคุกคามประเทศหนักขึ้น จำเป็นที่ไทยจะต้องปฏิรูปการศึกษาให้เหมือนอารยประเทศ อันเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ไทยสามารถรักษาอธิปไตยไว้ได้ แต่การส่งเสริมการศึกษาในระหว่างปี พ.ศ. 2414-2427 มุ่งที่จะให้พระบรมวงศานุวงศ์และบุตรหลานข้าราชการเข้าฝึกหัดเพื่อรับราชการ การศึกษาจึงจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้นไม่ได้แพร่หลายไปถึงประชาชน การศึกษาได้แพร่หลายไปสู่สามัญชนอย่างจริงจังเมื่อโปรดให้ตั้งโรงเรียนสำหรับคนทั่วไปตามวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงและในหัวเมืองนับตั้งแต่ พ.ศ. 2427 เป็นต้นมา และนับตั้งแต่ได้มีการปฏิรูปการศึกษา โดยได้ตั้งกรมธรรมการขึ้นเป็นกระทรวงในปี พ.ศ. 2430 ทำให้การศึกษามาช้าขึ้นอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลโดยตรงโดยอาศัยงบประมาณแผ่นดิน วัดจึงเริ่มลดความสำคัญลงไปเป็นลำดับ

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการไปศึกษาในต่างประเทศ รวมทั้งได้โปรดฯ ให้มีการสอบแข่งขันเพื่อรับทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับบุตรหลานข้าราชการและประชาชนโดยทั่วไป เพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศอีกด้วย เมื่อสำเร็จกลับมาก็จะได้รับตำแหน่งทางราชการ คนที่มีโอกาสดังกล่าวซึ่งมีอยู่ไม่มากนักเมื่อกลับมาจึงเป็นที่นิยมยกย่องสำหรับบุคคลทั่วไปว่าเป็นผู้ที่มีเกียรติยศชื่อเสียงเด่นในสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี ร.ศ. 124 คือ การเลิกทาสและระบบไพร่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของไทยยุคใหม่ที่มีความตื่นตัวและเห็นคุณค่าของเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันของมนุษย์มากขึ้น ค่านิยมเรื่องความเหลื่อมล้ำ

¹สุพรรณดี วราทร, ประวัติศาสตร์ประพันธ์นวนิยายไทย, หน้า 31.

ค่าสูงในสังคมอันเป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของการแบ่งชนชั้นได้รับความยอมรับน้อยลงกว่าแต่ก่อน ขณะที่ค่านิยมในการยกย่องบุคคลโดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถของแต่ละคนค่อย ๆ มีความสำคัญมากขึ้นกว่าการดูฐานะและชาติตระกูลเพียงประการเดียว

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ขึ้นใช้เป็นการบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7-14 ปี เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่ประการใด¹ สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา พระองค์โปรดให้ตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นในปี พ.ศ. 2453 และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังได้มีนักเรียนไทยไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศมากขึ้น ทั้งที่เป็นสามัญชนและชนชั้นสูง ประกอบกับกิจการพิมพ์รุ่งเรืองมากขึ้นด้วย เป็นเหตุให้วิชาการสมัยใหม่จากต่างประเทศได้รับการแปลถ่ายทอดอย่างแพร่หลาย ประชาชนในสมัยนี้จึงมีโอกาสดำเนินการศึกษาหาความรู้ได้กว้างขวางมากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยกิจการหนังสือพิมพ์เป็นอย่างมาก โปรดให้ตั้งคุรุสภาขึ้น พระองค์ยังทรงออกหนังสือพิมพ์ของคุรุสภา 4 ฉบับ คือคุรุสภามิตรรายวัน คุรุสภามัย คุรุสภาคอร์เคอร์ และคุรุสภามิตรรายสัปดาห์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ คือบางกอกเดลีเมล (Bangkok-Daily Mail) รวมทั้งฉบับภาษาไทยด้วย² และในสมัยนี้มีหนังสือพิมพ์รายต่าง ๆ ซึ่งออกโดยชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งสิ้น 113 ฉบับ เนื้อเรื่องของหนังสือพิมพ์เหล่านี้ประกอบด้วยข่าว บทความ สารคดี โคลงกลอน นิทาน และเรื่องอ่านเล่น³ จะเห็น

¹พระราชบัญญัติประถมศึกษาพุทธศักราช 2464, ราชกิจจานุเบกษา, 38(23 กันยายน 2464), หน้า 246.

²มิทเชลล์, จอห์น คี, "ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์ไทย," แปลโดย พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม ใน จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3 (ตุลาคม-ธันวาคม 2518), หน้า 49.

³สุพรรณดี วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย, หน้า 61-62.

ได้ว่าในสมัยนี้หนังสือพิมพ์มิได้เป็นเพียงสนามสำหรับนักเขียนแสดงความสามารถทางการประพันธ์ตามธรรมดา หรือเป็นสื่อกลางระหว่างประเทศกับรัฐบาลเพียงอย่างเดียว แต่ได้กลายเป็นสื่อสำหรับแสดงความคิดเห็นทางการเมืองด้วย ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงความคิดเห็นในเรื่องรักชาติและการต่อต้านลัทธิเออาอย่างตาม **ชาติกะฉันทกไว้** ในบทความในหนังสือพิมพ์ของพระองค์

พอถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ที่ได้รับการศึกษาแผนใหม่ ทั้งที่สำเร็จการศึกษาจากภายในประเทศ และต่างประเทศได้ เข้ามามีบทบาทในวงราชการ และมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น มีการแสดงทัศนะต่าง ๆ ได้เสรีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยผ่านการเขียนหนังสือ เขียนบทความ เรื่องสั้น ฯลฯ แต่การส่งเสริมการศึกษาในรัชกาลนี้นับว่ามีน้อยมากเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้จำเป็นต้องตัดทอนรายจ่าย ด้านการศึกษาลงเป็นอันมาก

เนื่องจากกิจการพิมพ์กว้างขวางมากขึ้นในรัชสมัยนี้ กิจการหนังสือพิมพ์ก็พลอยขยายตัวกว้างขวางมากขึ้นตามไปด้วย ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพเพราะเป็นที่นิยมของประชาชน ยังยลให้รัฐบาลหันมาเอาใจใส่และเพิ่มความเข้มงวดตอกิจการหนังสือพิมพ์มากขึ้น ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้การสนับสนุนทางการเงินเพิ่มขึ้นแกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ 3 ฉบับ นอกจากนั้นรัฐบาลยังใช้วิธีซื้อหนังสือพิมพ์ไทยบางฉบับ เพื่อเปลี่ยนเงื่อนไขให้มาเช่าสำนักงาน ในรัชสมัยนี้นอกจากจะมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการขบถแล้วยังมีพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 ขึ้นเป็นกฎหมายควบคุมอย่างเข้มงวด ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การควบคุมโดยตรง เช่น การไม่ยอมให้ใบอนุญาตแก่บุคคลที่ไม่มีถิ่นฐานในประเทศไทย และอาศัยใบบอนุญาตเมื่อใดก็ได้ถ้าหากเห็นว่ามีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศหรือพิมพ์บทความที่กระทบกระเทือนความสัมพันธ์กับต่างประเทศที่มีไมตรีต่อไทย¹ การควบคุมหนังสือพิมพ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นทางหนึ่งว่ามีความซัดเซง

¹มิทเชลล์, จอห์น ดี, "ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์ไทย, หน้า 231-233.

ระหว่างการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของชนรุ่นใหม่ที่มีต่อระบบสังคมและการปกครองแบบเก่า จนกระทั่งรัฐบาลในสมัยนี้ต้องใช้วิธีซื้อกิจการหนังสือพิมพ์รวมทั้งออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล ในขณะที่ความขัดแย้งนี้ควบคู่กับความขัดแย้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ การพัฒนาความคิดความอ่านของประชาชนก็มีมากขึ้นทุกขณะอันเป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นแบบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475

ต่อมาภายหลังเมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คณะราษฎรก็ได้มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาขึ้นอย่างกว้างขวางโดยคำนึงถึงความสำคัญของการศึกษาที่จะพึงมีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะช่วยยกระดับให้ประชาชนมีความรู้ดี รัฐบาลจึงได้ประกาศจัดตั้งกรมการศึกษาเพื่อจัดวางแผนการศึกษาชาติขึ้น ในปีพ.ศ. 2475 และต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ก็ได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นเป็นตลาดวิชา อันนับเป็นผลดีในการให้การศึกษาแก่ประชาชน

ความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมและบทบาทของนวนิยายไทยในสมัยรัชกาลที่ 7

การเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรมจากรูปแบบเดิมเข้าสู่จุดเริ่มของนวนิยายไทย

การประพันธ์วรรณกรรมตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก มีลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและการปกครองในช่วงเวลานั้น กล่าวคือ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ตลอดจนขุนนาง เป็นศูนย์กลางแห่งความเคลื่อนไหวของสังคมในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ผู้มีความรู้ถึงชั้นแห่งใดได้ มีเพียงบรรดาพระราชวงศ์และขุนนางต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นกลุ่มชนชั้นสูง วรรณกรรมในสมัยดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับราชสำนัก มีเนื้อหาเกี่ยวกับกษัตริย์ เรื่องของความรัก การสงคราม และศาสนา ทั้งนี้

จุดมุ่งหมายของวรรณกรรมเป็นไปเพื่อสนองพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์หรือ
 ความประสงค์ของขุนนางชั้นสูง อาจเป็นการเทอคพระเกียรติพระมหากษัตริย์หรือเพื่อ
 ให้ความเพลิดเพลิน หรือแสดงคติธรรมที่เป็นคำสั่งสอนทางศาสนา ผู้ประพันธ์วรรณกรรม
 ได้แก่ องค์พระมหากษัตริย์ พราหมณ์ประจำราชสำนัก ขุนนางหรือข้าราชการชั้นสูง
 นอกจากพระมหากษัตริย์และขุนนางชั้นสูงจะเป็นผู้ประพันธ์วรรณกรรมเองแล้ว มักจะเป็น
 ผู้อุปถัมภ์อีกด้วย วรรณกรรมในช่วงสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์จึงมีศูนย์กลางอยู่ที่ราช
 สำนัก ซึ่งเป็นทั้งจุดเริ่มและจุดหมายปลายทางของการแต่งวรรณกรรม

ในด้านลักษณะการประพันธ์ วรรณกรรมในสมัยดังกล่าวเป็นงานประพันธ์
 ประเภทร้อยกรองแทบทั้งสิ้น เช่น ร่าย ลิลิต กาพย์ โคลง ฉันท์ และกลอนต่าง ๆ
 คำประพันธ์ส่วนใหญ่ใช้คำศัพท์ในภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร ทั้งนี้เนื่องจากสังคมไทย
 ในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียและเขมรไว้มาก ทั้งด้านการปกครอง ภาษา
 และศาสนา นอกจากนี้รูปแบบการประพันธ์ยังถูกกำหนดโดยฉันทลักษณ์ ดังนั้นจึงมีลักษณะ
 ที่ซับซ้อน และยากต่อการประพันธ์และการอ่าน เนื่องจากต้องอาศัยความรู้ชั้นสูงทางด้าน
 ภาษาต่าง ๆ ดังกล่าว หากแต่วรรณกรรมเป็นงานประพันธ์ในหมูชนชั้นสูง จึงมีความรู้
 ความชำนาญด้านภาษาบาลี สันสกฤต และเขมรอย่างลึกซึ้ง การประพันธ์รูปแบบร้อย
 กรองจึงเป็นที่นิยมของกลุ่มชนชั้นสูงในสมัยนั้น ตัวอย่างงานประพันธ์สมัยอยุธยาและสมัย
 รัตนโกสินทร์ ได้แก่ โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมุทรโฆษ-
 คำฉันท์ โคลงกำสรวล ลิลิตพระลอ มหาชาติคำหลวง กาพย์เห่เรือ เป็นต้น
 วรรณกรรมในลักษณะดังกล่าวข้างต้น เริ่มเข้าสู่หัวเลี้ยวของการเปลี่ยน
 แปลงเมื่อสังคมไทยเริ่มได้รับอิทธิพลตะวันตกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว¹ ตั้งแต่สมัยคัง กล่าวนี้จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 อธิษฐานวรรณกรรมตะวันตกเริ่มเข้ามาแทนที่อิทธิพลวรรณกรรมอินเดียที่มีมาแต่สมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์² การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในคานาเศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะคานาวัฒนธรรม ภายหลังจากติดต่อกับต่างประเทศและได้รับอิทธิพลตะวันตก มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการขยายตัวของการประพันธ์ของไทย โดยเฉพาะงานประพันธ์ในรูปแบบใหม่ คือ นวนิยาย ได้เริ่มแพร่หลายขึ้น และได้พัฒนาจากนวนิยายแปลซึ่งแพร่หลายอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 6 และต้นสมัยรัชกาลที่ 7 มาสู่นวนิยายไทยที่ประพันธ์ขึ้นเองในสมัยรัชกาลที่ 7

การขยายตัวทางการประพันธ์ของไทยอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งนำไปสู่การประพันธ์ในรูปแบบนวนิยายของไทย อาจแยกพิจารณาได้ 2 ประการ คือ การขยายตัวของการประพันธ์ทางคานารูปแบบและการขยายตัวของการประพันธ์ทางคานาที่เป็นสื่อความคิด

1. การขยายตัวของการประพันธ์ทางคานารูปแบบ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในลักษณะที่วัฒนธรรมตะวันตกเริ่มเข้ามา มีอิทธิพลแทนที่วัฒนธรรมอินเดียและขอมซึ่งมีมาแต่เดิม ตลอดจนการแผ่ขยายทางการศึกษาของประชาชน ได้ทำให้ความนิยมรูปแบบการประพันธ์ประเภทกวีนิพนธ์ หรืองานประพันธ์ร้อยกรองในแบบเก่า เปลี่ยนมาเป็นความนิยมงานประพันธ์ประเภท

---

¹สังคมไทยเริ่มได้รับอิทธิพลจากลัทธิล่าเมืองขึ้นของตะวันตกครั้งแรกเมื่อต้องทำสนธิสัญญากับอังกฤษในปี พ.ศ. 2393 ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่สนธิสัญญาที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมไทย โดยเฉพาะคานาเศรษฐกิจ คือ สนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรตุเกส อมร โสภณวิเทศรุ่งรังศ์ และ เอกวิทย์ ณ ถลาง (แปล) , การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยามและพม่า (พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519).

²วรรณกรรมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ยังคงมีลักษณะตามแบบวรรณกรรมสมัยอยุธยา กวีสำคัญ ๆ ในยุคกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษามาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โปรตุเกส พระวรวงศ์วิจิตร, วรรณคดีไทย (พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2502) , หน้า 60.

ร้อยแก้ว¹ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษามีได้ผูกขาดอยู่เฉพาะกลุ่มคนชั้นสูง เช่นสมัยก่อนคนชั้นกลางที่มีการศึกษาได้เริ่มมีบทบาทในการแต่งวรรณกรรม และทั้งคนชั้นกลางตลอดจนคนชั้นสูงรุ่นใหม่ได้หันไปสนใจวรรณกรรมตะวันตกอันเป็นผลเนื่องมาจากการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก² นอกจากนี้การศึกษาแผนใหม่ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนที่มีการศึกษาได้รับความรู้ในภาษาตะวันตกมากกว่าภาษาบาลีและสันสกฤต อันเป็นเครื่องมือหนึ่งสำหรับการอ่านและการประพันธ์วรรณกรรมร้อยกรองรูปแบบเดิม

ความเคลื่อนไหวทางการประพันธ์ของไทยในค่านรูปแบบ ในระยะแรกสุดคือการถ่ายทอดวรรณกรรมตะวันตกเป็นส่วนร้อยแก้วในรูปการแปลและเรียบเรียงส่วนใหญ่เป็นนวนิยายและเรื่องสั้น ในเวลาที่ใกล้เคียงกันนี้ เริ่มมีนักประพันธ์ไทยนำรูปแบบและกลวิธีการแต่งตามแบบตะวันตกมาประพันธ์เรื่องที่ เป็นแบบไทยขึ้นเอง คงจะเห็นได้จากงานประพันธ์ในตอนปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นระยะเวลาที่อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกแผ่ขยายมากขึ้นในสังคมไทย เริ่มมีงานประพันธ์ในแบบร้อยแก้วในรูปนวนิยายและเรื่องสั้นที่เป็นการแปล

---

¹ความนิยมงานประพันธ์ร้อยแก้วในที่นี้ หมายความว่าโดยเฉพาะถึงวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทบันเทิงคดี วรรณกรรมร้อยแก้วประเภทบันเทิงคดียังมีอยู่น้อยเล่มจนกระทั่งปลายรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่ออิทธิพลของวรรณกรรมตะวันตกเริ่มมีมากขึ้น ในตอนต้นรัชกาล งานประพันธ์ส่วนใหญ่ยังเป็นงานร้อยกรอง

²วรรณกรรมตะวันตกในต้นศตวรรษที่ 20 เป็นที่แพร่หลายทั้งแบบร้อยแก้ว (นวนิยาย) และร้อยกรอง แต่งงานประพันธ์ที่แปลออกเป็นภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นร้อยแก้ว คงจะเห็นได้จากนวนิยายแปลส่วนใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งนี้อาจเนื่องจากคนรุ่นใหม่ในเวลานั้นได้รับการศึกษาแบบตะวันตก ไม่คุ้นเคยกับงานประพันธ์ร้อยกรองซึ่งใช้รูปแบบเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขาดความสนิทค้ำกันกับต้นฉบับและความรู้ด้านภาษาโบราณตะวันออก

และที่ประพันธ์ขึ้นเอง เช่น นวนิยายแปลเรื่อง ความพยายาม ซึ่งพระยาสุรินทรราชา
 ในนามปากกา "แม่วัน" แปลจากนวนิยายเรื่อง Vendetta ของ Marie Corelli
 นับเป็นนวนิยายแปลเรื่องแรกของไทย เรื่อง สุนกนิกร ของกรมหลวงพิชิตปรีชากร
 ซึ่งสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่ กรมหลวงพิชิตฯ ทรงดองแต่ง
 นอเวล (Novel) ไทยอย่างเช่นฝรั่ง¹ เรื่องสั้น ปลาตฤย ๆ และ ชีข้างจับตักแตน
 ของ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นต้น

ในเวลาต่อมา การประพันธ์ทั้งสองลักษณะข้างต้นได้กลายเป็นที่แพร่หลาย
 มากขึ้นในวงวรรณกรรมของไทย แทนที่การประพันธ์แบบร้อยกรองและอิทธิพลของ
 วรรณกรรมสันสกฤต ซึ่งลดความนิยมลงทุกที² งานประพันธ์ในแบบแปลและเรียบเรียง

¹ใน "ชุมนุมนิพนธ์" ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, อ้างใน ประพิมพ์
 เหมือนนิต, วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: สารสยาม, 2519), หน้า 30.

²ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ แสดงความเห็นเรื่องแนวโน้มการเปลี่ยน
 แปลงความนิยมจากวรรณกรรมประเภทวีนิพนธ์ มาเป็นความนิยมในวรรณกรรม
 ร้อยแก้วว่า ยังมีการศึกษาของประชาชน ความนิยมกวีนิพนธ์ก็ยังจำกัดอยู่ในวงแคบ
 ความนิยมร้อยแก้วยิ่งแผ่ขยายออกไป (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ม.ล., วิเคราะห์ส
วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: ไทวจัณนาพานิช, 2517. หน้า 103) ทั้งนี้อาจเป็น
 เพราะความจำกัดในด้านการประพันธ์ดั้งเดิมแล้ว วรรณกรรมร้อยกรองใน
 ปลายรัชกาลที่ 6 ถึงต้นรัชกาลที่ 7 มีอยู่น้อยมาก ผู้ประพันธ์นอกจากนายชิต บุรทัต
 อ.ก. รุ่งแสง และ แสงทอง ซึ่งประพันธ์งานร้อยกรองแล้ว ส่วนใหญ่นิยมแปล
 วรรณกรรมร้อยแก้วตะวันตก และแต่งนวนิยายในเค้าโครงเรื่องแบบตะวันตก
 ไปรคดูรายชื่อและประเภทงานประพันธ์ใน โฉมวิ ชั้นสำราญ และเพ็ญ กุสุมา ณ
 อยุธยา, ประวัติวรรณคดีไทย, พิมพ์ครั้งที่ 4: (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา,
 2517).

นอเวล (novel) ของฝรั่ง ซึ่งไทยเรียกว่า "นวนิยาย" ได้พัฒนามาสู่งานประพันธ์ที่เป็นแบบไทย เป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกับชีวิตในสังคมไทย นวนิยายที่แต่งขึ้นแบบไทยมาถึงจุดที่เฟื่องฟูรุ่งเรืองขึ้นอย่างมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวระหว่าง พ.ศ. 2470-2475 ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 จนถึงสงครามมหาเอเชียบูรพา เป็นระยะที่ความนิยมนวนิยายแปลลดน้อยลง นวนิยายที่แต่งขึ้นใหม่เริ่มมีลักษณะเป็นของตนเองมากขึ้นกว่าแต่ก่อน¹

ระหว่างช่วงเวลา 15 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2460 ถึง พ.ศ. 2475 การเขียนนวนิยายเป็นที่ตื่นตัวในหมู่คนไทยอย่างสูง² มีทั้งนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยนักประพันธ์ไทย นวนิยายแปล และนวนิยายที่นำเค้าเรื่องของฝรั่งมาดัดแปลงรายละเอียดให้เป็นแบบไทย นักประพันธ์และนักแปลนวนิยายตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงช่วงสมัยดังกล่าวนี้ นิยมใช้นามปากกาในการประพันธ์ตามแบบนักประพันธ์ตะวันตก เช่น แมวัน ยูแปด ความพยายาม ครูเหลี่ยม ยูแดง ความไม่พยายาม อายุดีโฆ ยูแดง คาบศัคดีเหล็กน้ำพี้ บางขุนพรหม ยูแปด ซาหลวงตางประเทศ และนักประพันธ์นวนิยายในสมัยรัชกาลที่ 7 เช่น ศรีบูรพา ดอกไมสด แมอนงค์ เป็นต้น ซึ่งนับเป็นลักษณะใหม่อีกประการหนึ่งของการประพันธ์ไทย นวนิยายที่แปลและแต่งขึ้นในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้มีจำนวนมากมาย³ ประเภทของนวนิยายมีตั้งแต่ เรื่อง อิงประวัติศาสตร์

¹ สุพรรณดี วราทร ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย, หน้า 230-233.

² เสถียร จันทิมาธร, "แนวคตินักเขียนไทย 2475-2488" วรรณกรรมเพื่อชีวิต (ฉบับพิเศษ 2 มิถุนายน 2516), หน้า 8-38.

³ โปรดดูรายชื่อนวนิยายและนวนิยายแปลระหว่าง พ.ศ. 2461-2475 ประมาณ 70 เรื่อง ใน สุพรรณดี วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย, หน้า 71-100.

อิงพุทธศาสนา เรื่องตจกัญญ์ เรื่องนักษิณ จนถึงเรื่องชีวิต และเรื่องรัก

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การประพันธ์ร้อยแก้วในรูปแบบนวนิยายและเรื่องสั้นในแนวตะวันตกเจริญรุ่งเรืองเรื่องมากขึ้น เนื่องจากการศึกษาศิลปวิทยาการของตะวันตกแพร่หลายมากขึ้นกว่าเดิม และองค์พระมหากษัตริย์ตลอดจนบรรดาผู้มีฐานะดีในสมัยนั้นก็นิยมส่งข้าราชการและบุตรหลานไปศึกษา ณ ต่างประเทศมากขึ้น นวนิยายนับเป็นรูปแบบใหม่ทางการประพันธ์ของไทย ได้เริ่มแพร่หลายขึ้นอย่างจริงจังในช่วงสองสมัยนี้

การเติบโตของงานประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยเฉพาะนวนิยายและเรื่องสั้น ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประพันธ์ของไทยนั้น อาจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นการเติบโตที่เจริญก้าวหน้าขึ้นพร้อม ๆ กับความเจริญทางการศึกษาที่แพร่หลายออกสู่ประชาชน ผู้ที่มีฐานะชั้นกลางซึ่งได้แก่ ผู้ที่มีอาชีพขุนนาง หรือข้าราชการสำนักชั้นสูงที่มีบรรดาศักดิ์ และมีโชภบรรดาศักดิ์ อันเป็นกลุ่มคนสองระดับตามที่มีอยู่แต่เดิมในสังคมไทยครั้งสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น นับเป็นชนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย แม้ว่าในสังคมไทยจะยังคงยึดถือระบบเจ้าขุนมูลนาย แต่ชนชั้นใหม่นี้ก็ได้เติบโตขึ้นมาตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมือง โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจากการค้าในระบบการค้าเสรี ซึ่งแพร่มาจากทางตะวันตกตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ อันเป็นช่วงสมัยที่การค้าผูกขาดโดยพระคลังสินค้าได้เลิกลงไป และชนชั้นใหม่ที่เพิ่งเริ่มเติบโตขึ้นนี้เป็นผู้ที่มีการศึกษาคดี ได้รับการศึกษาตามแบบแผนตะวันตก และบางคนก็มีโอกาสได้ไปศึกษา ณ ประเทศในยุโรป ทั้งนี้โดยมีฐานะทางเศรษฐกิจสนับสนุน เมื่อการศึกษาแพร่หลายไปสู่คนธรรมดาสามัญมากขึ้น ผู้อ่านวรรณกรรมที่เป็นคนสามัญก็มีมากขึ้น และวรรณกรรมก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาไปสู่คนสามัญเช่นกัน งานประพันธ์ร้อยแก้วในรูปแบบเรื่องสั้นและนวนิยาย เป็นงานประพันธ์ที่เป็นสื่อแสดงความคิดได้เหมาะกับชนชั้นกลาง และเข้าถึงคนสามัญเพราะสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน ภาษาที่ใช้ เช่น ภาษาในบทสนทนา

พยายามถ่ายทอดให้คล้ายคลึงกับสิ่งที่คนทุกคนในชีวิตจริง ผู้อ่านจึงรู้สึกใกล้ชิดและรู้สึกว่าสมจริงมากกว่างานกวีนิพนธ์ซึ่งเป็นร้อยกรอง

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบของวรรณกรรมร้อยแก้วกับรูปแบบของวรรณกรรมร้อยกรองแล้ว จะเห็นว่า งานประพันธ์ร้อยแก้วไม่มีข้อจำกัดทางฉันทลักษณ์ ภาษาของร้อยแก้วเป็นภาษาเรียบง่าย อ่านเข้าใจง่าย และสื่อสารได้ง่ายกว่า เพราะคำมีความหมายตรง ผู้อ่านไม่ต้องมีความรู้ทางภาษามากเหมือนเพื่ออ่านงานประพันธ์ร้อยกรอง นวนิยายซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของงานประพันธ์ร้อยแก้ว จึงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว

สรุปการขยายตัวของ การประพันธ์ทางด้านรูปแบบ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเมื่อได้รับอิทธิพลตะวันตก คือ ได้รับความนิยมในงานประพันธ์ประเภทร้อยกรองที่มีมาแต่สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ได้เปลี่ยนมาเป็นความนิยมในงานประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยเฉพาะนวนิยายและเรื่องสั้น นวนิยายเป็นรูปแบบใหม่ทางการประพันธ์ของไทย อันเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับการเติบโตของชนชั้นกลาง การรับรูปแบบการประพันธ์ชนิดนี้จากตะวันตกจึงเป็นที่แพร่หลายและเจริญก้าวหน้ามากขึ้นจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7

2. การขยายตัวของ การประพันธ์ในด้านที่เป็นสื่อความคิด

วรรณกรรมตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์เป็นวรรณกรรมที่มีจุดเริ่มมาจากกลุ่มชนชั้นสูงในสังคม ซึ่งได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ตลอดจนขุนนางต่าง ๆ และจุดหมายของวรรณกรรมก็เป็นไปเพื่อสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มชนชั้นสูงเช่นเดียวกัน วัตถุประสงค์ในการประพันธ์วรรณกรรม คือการเทอดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ซึ่งปรากฏในโคลงเฉลิมพระเกียรติต่าง ๆ และลิลิตเทอดพระเกียรติที่เกี่ยวกับการสงคราม เช่น โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติในรัชกาลที่ 4 ลิลิตยวนพ่าย และ ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นต้น หรือมีจุดหมายเป็นคำสั่งสอนทางศาสนาหรือแสดงคติธรรม เช่น มหาชาติคำหลวง ไตรภูมิอภินิหาร และ สุภาษิตพระร่วง รวมทั้งจุดหมายเพื่อความเพลิดเพลิน เช่น รามเกียรติ์

อิเหนา ลิลิตพระลอ เป็นต้น

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวของการแต่งวรรณกรรม ประกอบกับสภาพสังคมในสมัยโบราณของไทย เป็นสังคมแบบจารีตประเพณี ซึ่งมีพระมหากษัตริย์และขุนนางเป็นศูนย์กลางของอำนาจ วรรณกรรมในช่วงสมัยดังกล่าวนี้จึงทำหน้าที่เป็นเพียงการแสดงออกตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มชนชั้นสูง เนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อนวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของชนชั้นสูง ลักษณะที่น่าสังเกตของวรรณกรรมสมัยดังกล่าวนี้ คือความคิดที่ผู้ประพันธ์แสดงในวรรณกรรมไม่สะท้อนความขัดแย้งภายในสังคม และความคิดที่ผู้ประพันธ์สื่อต่อผู้อ่าน มีใช้การแสดงทัศนะทางสังคมไม่ว่าจะเป็นทัศนะที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือทัศนะเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม

เมื่อสังคมไทยปรับตัวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงภายหลังได้รับอิทธิพลตะวันตก ทั้งด้านการบริหาร เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ และที่ได้รับการศึกษาตามแผนการศึกษาแบบใหม่ มีการตื่นตัวต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการและวิชาการสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะการรับรู้ แนวคิด และทัศนคติในแบบตะวันตกและได้นำมาเผยแพร่ในสังคมไทย¹ การแสดงความคิดที่ก้าวหน้าขึ้นในหมู่ผู้มีการศึกษาในเวลานั้น ได้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางด้านความคิดเกี่ยวกับสังคมไทยขึ้น เช่นความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงระเบียบ

¹ความตื่นตัวต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการและการเผยแพร่ความคิดและทัศนคติในแบบตะวันตก ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อแสดงความคิดเห็นที่สำคัญในสมัยนั้น โปรดดูรายละเอียดใน สุภาพรรณ บุญสะอาด, ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจทรงดิ้ง, 2517), หน้า 69-94.

การปกครองของกลุ่มผู้ก่อการ ร.ศ. 130 และการเขียนบทความเสนอความคิดเห็นในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสังคมไทย ของเทียนวรรณ ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ความคิดริเริ่มในการเรียกร้องให้แก้ไขปรับปรุงสังคมไทยเป็นความคิดที่หาได้ยากในเวลานั้น เนื่องจากในระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ราษฎรจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการปกครอง แต่งานเขียนของเทียนวรรณ จัดเป็นการกระทำที่แสดงถึงความคิดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงมิได้ขึ้นอยู่กับชนชั้นปกครองเท่านั้น หากแต่คนธรรมดาสามัญก็อาจจะเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ วิธีการเสนอความคิดของเทียนวรรณคือ การเขียนบทความและประพันธ์งานร้อยกรอง แสดงความคิดเห็นทางการเมืองและสังคม เช่น เสนอให้เลิกทาส ให้สิทธิเสมอภาคแก่สตรี เรียกร้องให้มีสภาป่าเลี้ยเมนต์ วิจารณ์สภาพการศึกษาของคนในสังคม และชี้ข้อบกพร่องของระบบโรงเรียนที่เป็นอยู่ในเวลานั้น² การแสดงออกโดยทางการประพันธ์ของเทียนวรรณเป็นการเสนอความคิดตรง ๆ โดยมีไฉนผู้เป็นเรื่องแต่ง กล่าวคือ

---

¹วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา, "เทียนวรรณ," แพลโตบ แดมสุซ นุ่มนัท ใน จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2 (มกราคม 2518) : 64-70.

²โปรดดูตัวอย่างบทวรรณกรรมของเทียนวรรณ คัดโดย เป็ลลิ่ง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517), หน้า 427-430, และชัยอนันต์ สมุทวนิช, ชีวิตและงานของเทียนวรรณ และ ก.ศ.ร. กุหลาบ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธีรนันท์, 2522), หน้า 52, 59, และ 80-81.

มีใช้งานประพันธ์ในรูปแบบบันเทิงคดี

ในขณะที่การขยายตัวทางการศึกษาของประชาชนมีมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคม และการวิพากษ์วิจารณ์สังคม แม้จะไม่มีบุคคลเด่นดัง เช่น เทียนวรรณ แต่ก็ได้ปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายมากขึ้นในหนังสือพิมพ์ ซึ่งแสดงความก้าวหน้าทางด้านความคิดเกี่ยวกับสังคมยิ่งแผ่ขยายแวงกว้างขวางขึ้น กล่าวในค่านางานประพันธ์ประเภทบันเทิงคดี ส่วนใหญ่ยังไม่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองและสังคม บทประพันธ์ที่เด่นคือของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีบทพระราชนิพนธ์ที่เป็นบทความและบันเทิงคดี เป็นบทประพันธ์ที่มุ่งปลุกจิตสำนึก รักชาติ แต่บทพระราชนิพนธ์ที่มุ่งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองและสังคมเกือบทั้งหมดเป็นบทความ เช่น ความกระจัดกระจายแห่งเมืองจีน การจลาจลในรัสเซีย และ ปกิณกะคดีของอัครพาทู ส่วนบทพระราชนิพนธ์ที่เป็นบันเทิงคดี เช่น บทละครพูดเรื่อง ฉวยโอกาส และ หัวใจนักรบ

การที่การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมแผ่ขยายแวงกว้างขวางขึ้น แต่ยังไม่ปรากฏในงานประพันธ์ประเภทบันเทิงคดีนั้น อาจพิจารณาได้ว่า รูปแบบทางการประพันธ์ประเภทบันเทิงคดียังมีได้มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่ตอบรับความก้าวหน้าและการแผ่ขยายของความคิดรวมทั้งการแสดงทัศนะของคนในสังคม ทั้งนี้เนื่องมาจากงานประพันธ์ที่มีมาแต่เดิม เป็นวรรณกรรมร้อยกรองซึ่งผู้ประพันธ์เป็นกวีในราชสำนัก ความคิดที่แสดงอยู่ในงานประพันธ์จึงมีใช้การแสดงทัศนะทางสังคมหรือวิพากษ์วิจารณ์สังคม นอกจากนั้นงานประพันธ์ที่เริ่มเฟื่องฟูขึ้นในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมแปลจากภาษาตะวันตก และเรื่องที่ประพันธ์ขึ้นโดยใช้เค้าโครงเรื่องของวรรณกรรมตะวันตก งานประพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้อาจไม่ยอมรับต่อการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมไทย

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ไม่ปรากฏว่ามิจานประพันธ์ประเภทบันเทิงคดีซึ่งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมจากนักประพันธ์ส่วนใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าว คือ บรรยายภาพของการสร้างสรรค์วรรณกรรม โดยทั่วไปยังไม่มี การสนับสนุนวรรณกรรมที่แสดงทัศนคติทางการเมืองและสังคม ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร ลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 มาตรา 8 ซึ่งกำหนดหนังสือไว้ 5 ประเภท และกล่าวถึงลักษณะหนังสือที่จัดว่าเป็นหนังสือดี มีคุณวิเศษบริบูรณ์ ดังนี้ "...เป็นหนังสือดี กล่าวคือ เป็นเรื่องสมควรซึ่งสาธารณชนจะอ่านได้โดยไม่เสียประโยชน์ คือไม่เป็นเรื่องทุภาสิต หรือเป็นเรื่องที่ชักจูงความคิดผู้อ่านไปในทางอันไม่เป็นแก่นสาร หรือซึ่งจะชวนให้คิดวุ่นวายไปในทางการเมือง..."¹

เมื่อเริ่มสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดจนการแผ่ขยายของความคิดที่มีต่อสังคมเริ่มมีมากขึ้นใกล้เข้าสู่จุดเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ชั้นสูงและชนชั้นกลางซึ่งมีค่านิยมแบบใหม่เริ่มเติบโตมากขึ้นท่ามกลางค่านิยมและสภาพสังคมแบบเดิม รูปแบบการประพันธ์ประเภทบันเทิงคดีได้เคลื่อนไหวมาสู่การตอบรับวัตถุประสงค์ในการ เสนอทัศนะ และข้อขัดแย้งที่มีต่อสังคม ความนิยมแปลนวนิยายและประพันธ์นวนิยายที่ใช้เค้าโครงเรื่องของตะวันตกจึงเปลี่ยนมาเป็นความนิยมประพันธ์นวนิยายที่เป็นแบบไทยขึ้นเอง นวนิยายที่ประพันธ์ในแบบไทยนี้จำลองชีวิตจริงของคนซึ่งอยู่ในสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจของสังคมไทย จึงสนองจุดประสงค์ในการบรรยายสภาพความเป็นจริงของสังคม รวมทั้งเป็นสื่อแสดงความคิดและทัศนะที่มีต่อสภาพทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนวัฒนธรรม

¹ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 31 ประกาศ ณ วันที่ 23 เดือนกรกฎาคม พระพุทธศักราช 2457, หน้า 309-314.

สรุปการขยายตัวของการประพันธ์ทางค่านิยมภายหลังจากเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเมื่อได้รับอิทธิพลตะวันตก คือ ความคิดและเนื้อหาเกี่ยวกับราชสำนักที่แสดงอยู่ในงานประพันธ์ตั้งแต่สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์อันเป็นการสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มชนชั้นสูง ได้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมาสู่การแสดงทัศนะและการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ซึ่งเป็นการสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง ผู้มีการศึกษาและค่านิยมแบบใหม่ในสังคม

ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของการประพันธ์ทั้งด้านรูปแบบและความคิดดังกล่าวข้างต้น เป็นการปูทางไปสู่การกำเนิดและการแพร่หลายของนวนิยายไทย แต่ปัจจัยทั้งสองประการนี้ โดยเฉพาะการขยายตัวของการประพันธ์ทางค่านิยม มิใช่ปัจจัยที่กำหนดลักษณะการประพันธ์และเนื้อหาของนวนิยายไทยโดยสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้ว่า นวนิยายไทยที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 มิได้แสดงทัศนะทางสังคมทุกเรื่อง หากแต่ผู้ประพันธ์ได้นำรูปแบบการประพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่นี้มาสนองวัตถุประสงค์ในแง่ความเพลิดเพลิน หรือแสดงคติธรรมเกี่ยวกับชีวิตและความรัก (นวนิยายที่ประพันธ์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้จะสะท้อนภาพความเป็นอยู่ของสามัญชนและชนชั้นกลาง แต่มิได้แสดงพัฒนาการของวรรณกรรมในค่านิยมที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมแบบเดิม อย่างไรก็ตาม นวนิยายไทยที่เริ่มเกิดขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ ก็มีรูปแบบที่ตอบรับต่อการเติบโตของชนชั้นกลางทั้งในด้านกลวิธีการประพันธ์ และในค่านิยม

บทบาทของนวนิยายไทยในสมัยรัชกาลที่ 7

สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวได้ว่าเป็นสมัยที่นวนิยายไทยเริ่มเฟื่องฟูขึ้นเป็นครั้งแรก ทั้งนี้เนื่องจากระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา เป็นระยะเวลาที่นวนิยายไทยเริ่มเปลี่ยนจากลักษณะที่ตามแบบนวนิยายตะวันตกมาเป็นนวนิยายที่มีลักษณะของตนเอง การพิจารณาบทบาทของนวนิยายไทยในสมัยดังกล่าวนี้ จะแยกออกเป็น 2 ประเด็น คือ ความแพร่หลายของนวนิยาย และเนื้อหาของนวนิยายในแง่ที่เป็นการสะท้อนสภาพสังคม รวมทั้งการแสดงทัศนะทางสังคม

1. ความแพร่หลาย

นักประพันธ์รุ่นบุกเบิกของวรรณกรรมไทยสมัยใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2467 จนถึงปีแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักประพันธ์อาวุโสและกลุ่มนักประพันธ์รุ่นใหม่¹ กลุ่มแรกคือกลุ่มนักประพันธ์อาวุโส มีผลงานอยู่ใน ศัพทไทย (พ.ศ. 2464-2470) ศรีกรุง และ เสนาศึกษาและแผ่วิทยา-ศาสตร์ และผู้อ่านรุ่นอาวุโสก็จะให้ความสนใจงานของนักประพันธ์ชั้นผู้ใหญ่ในนิตยสารเหล่านี้ในขณะทำงานของนักประพันธ์กลุ่มหลัง คือ กลุ่มนักประพันธ์รุ่นใหม่ได้รับความนิยมจากนักอ่านหนุ่มสาวอย่างกว้างขวาง² นักประพันธ์กลุ่มหลังนี้มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) สนิท เจริญรัฐ (ศรีสุรินทร์) มาลัย ชูพินิจ สง เทพาสิต คอกไม้สด และหม่อมเจ้าอากาศคำแกิง เป็นต้น นิตยสารที่ลงพิมพ์งานของนักประพันธ์กลุ่มนี้ เช่น เรียงรมย์ (พ.ศ. 2469-2472) สวนอักษร (พ.ศ. 2469-2469) และ สุภาพบุรุษ (พ.ศ. 2472-2474) ซึ่ง กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น ฯลฯ ในบรรดานักประพันธ์รุ่นใหม่ กลุ่มนักประพันธ์ "คณะสุภาพบุรุษ" จัดว่าเป็นนักเขียนนวนิยายที่มีอิทธิพลต่อผู้อ่านในระบายนี้นานที่สุด และกุหลาบ สายประดิษฐ์ นับเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในงานการประพันธ์ คือ มีชื่อเสียงเด่นที่สุดในฐานะนักประพันธ์นวนิยาย³

¹ยศ วัชรเสถียร, คำแถลงของผู้จัดพิมพ์นวนิยายเรื่อง ปราบพยศ ของ ศรีบูรพา (กรุงเทพฯ : คุ้งศึกษา, ม.ป.ป.), หน้าพิเศษ.

²ยศ วัชรเสถียร, ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ของไทย (พระนคร : แพรทิทยา, 2506) , หน้า 188.

³ยศ วัชรเสถียร, ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ของไทย หน้า 186.

จากการสำรวจนวนิยายในวงสมัยดังกล่าวนี้ พบว่า ผู้ประพันธ์นวนิยายจำนวนมากที่สุด คือ ศรีบูรพา นักประพันธ์นวนิยายที่มีจำนวนมากรองลงมา คือ ป.บูรณดิถีบิน และ ดอกไม้สด การที่ผู้ประพันธ์นวนิยายประพันธ์นวนิยายจำนวนมาก อาจเป็นเครื่องแสดงได้ประการหนึ่งถึงความนิยมของผู้อ่านที่มีต่อนวนิยายไทยในสมัยนั้น รวมทั้งแสดงถึงความนิยมที่มีต่อผู้ประพันธ์นวนิยายด้วย นอกจากนี้ จำนวนการพิมพ์ก็เป็นเครื่องบ่งบอกถึงอัตราจำนวนผู้อ่านที่มีต่อนวนิยายนั้น ๆ นวนิยายเรื่อง สงครามชีวิต (2475) ของศรีบูรพา พิมพ์ครั้งแรกจำนวน 1,200 เล่ม นวนิยายเรื่อง มิตรภาพ (2477) ของยศวัชรเสถียร ฉบับพิมพ์ครั้งแรก จำนวน 1,500 เล่ม ส่วน ละครแห่งชีวิต (2472) ของหม่อมเจ้าอากาศคำแกิง จำนวนพิมพ์ครั้งแรก 2,000 เล่ม¹ ซึ่งนับว่าเป็นอัตราการผลิตที่ค่อนข้างสูงพอสมควรสำหรับในสมัยนั้น ในบรรดานวนิยายที่ทราบจำนวนพิมพ์นวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต มีจำนวนการพิมพ์และความถี่ของจำนวนครั้งที่พิมพ์สูงสุดคงจะเห็นได้จากภายในปีต่อมา คือ พ.ศ. 2473 นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์เพิ่มขึ้นอีก 2 ครั้ง จำนวนการขายจากการพิมพ์ครั้งแรกและครั้งที่สอง 4,000 เล่ม เป็นจำนวนสูงสุดของบรรดานวนิยายที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งหม่อมเจ้าอากาศคำแกิงกล่าวว่า "เป็นสถิติใหม่ของการขายหนังสือในประเทศไทย ดีกว่าสถิติเก่าอย่างมากมายตั้งพันกว่าเล่ม"²

¹ตัวเลขจำนวนพิมพ์ที่ระบุอยู่ในนวนิยายฉบับพิมพ์ครั้งแรกทั้ง 3 เรื่อง ส่วนจำนวนพิมพ์ของนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ไม่พบว่ามีจำนวนเท่าใด เนื่องจากไม่ระบุอยู่ในฉบับพิมพ์ครั้งแรก นอกจากนั้น นวนิยายที่สามารถค้นคว้าได้ส่วนใหญ่เป็นฉบับที่พิมพ์ขึ้นในระยะหลัง

²คำตอบบทวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ โดยหม่อมเจ้าอากาศคำแกิง คัดจาก ชาติ เอี่ยมกระสุนชู, ผู้รวบรวม, หม่อมเจ้าอากาศคำแกิงกับงานประพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ เทรคคิง, 2519), หน้า 173-174.

เมื่อพิจารณาจากจำนวนนวนิยายที่ประพันธ์ขึ้นโดยนักประพันธ์แต่ละคนและจำนวนเล่มที่พิมพ์แล้ว อาจกล่าวได้ว่า ความนิยมนวนิยายไทยมีอยู่อย่างแพร่หลายในสมัยนั้น ตัวอย่างนักประพันธ์ที่นวนิยายได้รับการอ่านอย่างกว้างขวางคือ ศรีบูรพา หม่อมเจ้าชุกาภาศคำเกิง คอกไม้สด และป.บุรณศิริ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความแพร่หลายของนวนิยายไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราความแผ่ขยายทางการศึกษาของประชาชนในช่วงสมัยดังกล่าว¹ จะเห็นได้ว่าความนิยมนวนิยายไทยที่มีอยู่อย่างแพร่หลายนั้นเป็นความนิยมที่อยู่ในแวดวงของชนชั้นสูงและชนชั้นกลางที่มีการศึกษาเท่านั้น ยังมีได้แผ่ขยายไปสู่คนส่วนใหญ่ของสังคม ลักษณะดังกล่าวนี้มีส่วนกำหนดแนวทางการประพันธ์นวนิยาย โดยเฉพาะด้านเนื้อหา เนื่องจากประพันธ์ขึ้นเพื่อกลุ่มผู้อ่านที่เป็นชนชั้นกลางและชนชั้นสูงรุ่นใหม่ และประพันธ์โดยกลุ่มคนระดับเดียวกัน นวนิยายจึงสะท้อนความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มคนในระดับดังกล่าว

2. การสะท้อนสภาพสังคมและการแสดงทัศนะทางสังคม

การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคม รวมทั้งการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงสังคม ลอย ๆ กอตัวขึ้นภายในสังคมไทยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นวนิยายไทยที่เริ่มเฟื่องฟูขึ้นในสมัยพระบาท

---

¹ อัตราคนรู้หนังสือในปี พ.ศ. 2470 มีอยู่ประมาณ 5 % ของประชากรทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2475 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 5.7 % ทั้งนี้เป็นการคำนวณโดยประมาณจากตัวเลขสถิติของกองประมวลสถิติพยากรณ์ ใน Statistical Year Book of the Kingdom of Siam 19th Number (Bangkok: The Bangkok Times Press, 1939), หน้า 48 และ 388.

สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสื่อแสดงความคิดเห็นทางหนึ่งที่สูงชันสูงรุ่นใหม่และ
 ชั้นกลางใจ

การประพันธ์นวนิยายในช่วงสมัยเริ่มต้นนี้ เป็นการพัฒนาให้มีลักษณะของ
 ตัวเองขึ้นมาจากนวนิยายแปลซึ่งเป็นที่แพร่หลายในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่หัว นวนิยายแปลส่วนใหญ่นอกจากเป็นเรื่องโลดโผน ผจญภัย และเรื่องนักสืบ แล้ว
 มักจะเป็นเรื่องชีวิตและเรื่องรักที่มุ่งให้ความเพลิดเพลิน โดยไม่สะท้อนสภาพสังคม หรือ
 แสดงทัศนะทางสังคม นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ยังอยู่ในระยะแห่งการ
 เปลี่ยนแปลงซึ่งประกอบด้วยลักษณะของความคิดแบบเก่าและความคิดใหม่ ดังนั้น นวนิยาย
 ไทยในสมัยที่เพิ่งเริ่มต้นนี้จึงอาจแบ่งด้านเนื้อหาออกได้เป็น 2 ประเภท คือ นวนิยายที่ไม่
 กล่าวถึงความเป็นไปของสังคมหรือแสดงทัศนะเกี่ยวกับสังคม นวนิยายดังกล่าวนี้ประพันธ์ขึ้น
 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงเรีงรมย์ล้วน ๆ เช่น นวนิยายเรื่อง ตามนาง โดย ส.
บุญเสนอ สิ่งที่ชีวิตต้องการ โดย ศรีบูรพา อนิจจาความรัก สัญญารัก และ
กุหลาบชนบท โดย ป.บูรณศิลปิน เล่นกับไฟ โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์ ความรักทำให้
โลกหมุน โดย ชัย เรื่องศิลป์ โลกีย์วิสัย โดย ศรีนิล เป็นต้น ส่วนนวนิยายอีกประเภท
 หนึ่ง เป็นนวนิยายที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม และบางเรื่องก็แสดงทัศนะเกี่ยว
 กับสังคม นวนิยายประเภทนี้ส่วนใหญ่เนื้อเรื่องเป็นเรื่องชีวิตและเรื่องรักเช่นเดียวกับ
 ประเภทแรก หากแต่ในระหว่างดำเนินเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้แทรกการสะท้อนภาพความ
 เป็นไปของสังคม และแทรกทัศนะของผู้ประพันธ์เกี่ยวกับสภาพของสังคมที่เป็นอยู่ และสภาพ
 ของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง เป็นการสื่อความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสังคมถึงผู้อ่าน
 ด้วย และในบางเรื่องก็เสนอทัศนะทางสังคมเป็นความคิดหลัก ตัวอย่างของนวนิยาย
 ประเภทนี้ ได้แก่ นวนิยายของศรีบูรพา เช่น ลูกผู้ชาย และ สงครามชีวิต นวนิยายของ
 คอกไม้สด เช่น กรรมเก่า ความผิดครั้งแรก ศัตรูของเจ้าหลอน และ สามชาย
 นวนิยายของ ยศ วัชรเสถียร เช่น นิทรภาพ และ ชาติชาย เป็นต้น

จากการศึกษานวนิยายประเภทหลัง ซึ่งจัดเป็นนวนิยายที่แสดงทัศนะทางสังคม แม้ว่าส่วนใหญ่ไม่ได้แสดงทัศนะทางสังคมเป็นความคิดหลัก (theme) ของเรื่อง แต่ทัศนะเกี่ยวกับสังคมก็มีปรากฏอยู่ในทุกเรื่อง และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนนวนิยายระหว่างประเภทแรกและประเภทหลัง นวนิยายประเภทแรกซึ่งมุ่งสนองความเพลิดเพลินล้วน ๆ มีจำนวนน้อยกว่า นวนิยายที่แทรกทัศนะทางสังคมจึงนับเป็นนวนิยายส่วนใหญ่ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแสดงถึงความตื่นตัวของ การแสดงออกทางความคิดที่มีต่อสังคมในงานประพันธ์ประเภทบันเทิงคดี

นวนิยายที่สะท้อนสภาพสังคมและแสดงทัศนะทางสังคมในสมัยดังกล่าวนี้ มีลักษณะร่วมโดยทั่วไปคือ การสร้างโครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการสร้างลักษณะนิสัยตัวละคร มีลักษณะสมจริง และใกล้เคียงกับความเป็นจริงในสมัยนั้น¹ แต่เนื่องจากการประพันธ์นวนิยายยังอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง การสร้างเรื่องส่วนใหญ่จึงสะท้อนชีวิตในแวดวงชนชั้นสูง และสะท้อนชีวิตของชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ประปราย ดังจะเห็นได้ว่า ตัวละครสำคัญ ๆ เกือบทั้งหมด เป็นผู้ที่อยู่ในสังคมชั้นสูง อันได้แก่ ผู้ที่อยู่ในตระกูลขุนนาง เป็นข้าราชการ หรือเป็นพ่อค้า มีฐานะร่ำรวย มีการศึกษาดี มีตัวละครเอกในนวนิยายเพียงน้อยเรื่องที่เป็นคนสามัญ มีฐานะปานกลางหรือยากจน เช่น ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง โลกสันนิบาต และ สงครามชีวิต ตัวละครในแบบหลังนี้ โดยเฉพาะตัวละครในนวนิยายเรื่อง สงครามชีวิต ถูกสร้างขึ้นโดยผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์เป็นพิเศษที่จะเสนอทัศนะทางสังคมผ่านสายตาของตัวละครซึ่งเป็นตัวแทนของสามัญชนที่ยากจน

¹ คอกไม้สด กล่าวถึงการจำลองความเป็นจริงในนวนิยายของตน โดยแถลงต่อผู้อ่านว่า "ข้าพเจ้าหาเหตุที่จะเขียนท่านที่เคารพว่า ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้โดยอาศัยอุปนิสัยที่ข้าพเจ้าเคยเห็น เคยได้ยิน และเคยเรียนจากบุคคลที่ข้าพเจ้าเคยพบมาเป็นหลัก" คัดจากคำนำโดยผู้เขียน ลงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2472 ใน คอกไม้สด, ศัตรูของเจ้าหลอน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2514), หน้าคำนำ.

และสร้างความรู้สึกลงในแง่มนุษยธรรม ทั้งนี้เป็นการ เสนอภาพชีวิตที่แตกต่างไปจากภาพชีวิตที่พบโดยทั่วไปในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ในสมัยนั้น อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่องอื่น ๆ ก็ได้สะท้อนทัศนคติทางสังคมในหลายด้าน ผ่านตัวละครซึ่งเป็นชนชั้นกลางและชนชั้นสูงรุ่นใหม่โดยส่วนใหญ่เป็นความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับสภาพที่เป็นอยู่ของสังคม

กล่าวในแง่การเสนอภาพสังคม และการแสดงทัศนคติทางสังคม นวนิยายอาจสนองวัตถุประสงค์ใน 3 ทางด้วยกัน คือ ประการที่หนึ่ง ผู้ประพันธ์นวนิยายอาจสะท้อนสภาพความเป็นจริงของสังคม และแสดงทัศนคติที่มีต่อสภาพสังคม ประการที่สอง สะท้อนความคิดที่วิพากษ์วิจารณ์ หรือความคิดซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสังคม และประการที่สาม เสนอภาพของสังคมในอุดมคติ ในความคิดฝันของผู้ประพันธ์ นวนิยายอาจแทรกลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในสามประการนี้ หรือแสดงออกมากกว่าหนึ่งลักษณะในเวลาเดียวกัน นวนิยายไทยที่สะท้อนสภาพสังคมในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนใหญ่ประกอบด้วยลักษณะทั้ง 2 ประการแรก ส่วนในลักษณะประการที่สาม แม่นวนิยายไทยในระยะเริ่มต้นนี้จะมีได้ เสนอภาพของสังคมในอุดมคติ แต่นวนิยายบางเรื่องในสมัยดังกล่าวก็ได้เสนอทางออกแก่คนในสังคม เป็นการแก้ปัญหาที่นวนิยายวิพากษ์วิจารณ์อยู่ ลักษณะทั้งสามประการที่กล่าวมานี้ กล่าวในอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นระดับความลึกซึ้งในการเสนอทัศนคติทางสังคมของผู้ประพันธ์.

ใน สงครามชีวิต ฉบับพิมพ์ครั้งแรก 9 มีนาคม 2475 ศรีบูรพาเขียนไว้ในคำนำของนวนิยายเรื่องนี้ว่า "ในการเขียนเรื่องสงครามชีวิต ข้าพเจ้ามีเจตนาเป็นการใหญ่ทดลองอยู่สองประการ ประการที่ 1 ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้คนทั้งหลายมีความเห็นออกเห็นใจกันและกัน ปรารถนาให้ผู้ที่แตกต่างกันโดยฐานะและภาวะได้แลเห็นหัวอกซึ่งกันและกัน ในหนังสือเล่มนี้ได้นำความเป็นอยู่และชีวิตของคนบางจำพวกมาแสดงไว้เพื่อให้คนจำพวกอื่น ๆ เข้าใจ แล้วแลจะใคร่แลเห็นหัวอกของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน..." จาก ศรีบูรพา, สงครามชีวิต (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2475), หน้าคำนำ.